

## **Esitys tarkastusmaksun korottamisesta liikenne- ja viestintäministeriölle**

108/02.02.00.00/2023 [Toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2024-2026]

Hallitus 12.09.2023 § 81

Esittelijä Toimitusjohtaja Mika Nykänen  
Valmistelija Johtaja Jussi Saarinen, p. 040 820 8194

HSL valvoo maksaneisuutta julkisissa liikennevälineissä matkalippujen tarkastustoiminnan avulla, mutta näkee ehdottoman tärkeäksi, että työtä tuetaan ottamalla käyttöön myös muita liputta matkustamista vähentäviä keinoja.

Joukkoliikenteen tarkastusmaksu on ollut HSL-alueella 80 euron suuruinen vuodesta 2007 lähtien ja liputta matkustamista ennaltaehkäisevä vaikutus on tuona aikana heikentynyt merkittävästi. Korottamalla muusta kustannus- ja hintakehityksestä huomattavasti jälkeen jäänyttä tarkastusmaksua vaikutettaisiin ennen kaikkea liputta matkustamisen kannattavuuteen ja matkustajien motivaatioon matkustaa liputta. Tämä päämäärä on ollut tarkoituksena myös lainsäätäjällä vuonna 2005, jolloin tarkastusmaksun suurinta mahdollista määräytymiskerrointa päädyttiin korottamaan 40:een.

Muissa pohjoismaissa joukkoliikenteen tarkastusmaksu on ollut jo pitkään yli 100 euroa.

### **Liputta matkustamisesta useiden kymmenien miljoonien menetykset**

Liputtomuuden vuoksi HSL:lle aiheutuu vuosittain vähintään 15–25 miljoonan euron lipputulomenetykset. Eräissä arvioissa on päädytty jopa 40 miljoonan euron menetyksiin. Joukkoliikenteen tarkastusmaksun korottaminen 100 euroon kannustaisi nykyistä tarkastusmaksua enemmän matkustajia ostamaan matkalipun aina joukkoliikenteellä matkustaessaan, mikä lisäisi HSL:n lipputulokertymää ja vähentäisi HSL:n matkalippujen hintojen korotuspaineita. Tarkoituksena joukkoliikenteen tarkastusmaksun korottamisessa on myös mahdollistaa lippujen hinnoittelu siten, että joukkoliikenteen käyttö lisääntyy ja on yhä useamman saavu-tettavissa niin taloudellisesti kuin maantieteellisesti.

### **Tarkastusmaksun suuruudella on vaikutus lipun ostoon**

HSL tilasi Norstatilta syyskuussa 2022 paneelitutkimuksen, jossa selvitettiin tarkastusmaksun korotuksen 80 eurosta 110 euroon vaikutuksia lipunostokäyttäytymiseen. Korotuksen vaikutuksia kysyttiin vain niiltä vastaajilta, joilla ei ole aina matkalippua matkustaessaan. Tutkimuksen mukaan, jos matkalippua ei aina ole, yli 37 % matkustajista ostaisi matkalipun todennäköisemmin, jos tarkastusmaksua korotettaisiin 80 eurosta 110 euroon. Ikäryhmittäin vastaukset jakautuvat seuraavasti: 15–25-vuotiailla vaikutus oli 42 %, 26-50 -vuotiailla 30 % ja ikäryhmässä yli 50-vuotiaat vaikutus oli 40 %. Lisäksi 16 % näistä vastaajista vähentäisi ylipäänsä liputta matkustamista.

Tarkastusmaksun nostamisen vaikutuksia ihmisten käyttäytymiseen voidaan arvioida kokemuksilla rikesakkojen korotuksen vaikutuksista. Vuonna 2015 rikesakkojen suuruudet pääasiassa kaksinkertaistettiin. Uudistuksen vaikutuksia tutkittaessa havaittiin muun muassa, että rikesakkojen korotus on vähentänyt ylinopeuksia selvästi (VN:n selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 20/2017, Aaltonen & Virtanen).

## **Tarkastusmaksun maksaminen joustavasti on mahdollista**

Tarkastusmaksun maksuaikaa nostettiin 1.10.2022 alkaen seitsemästä vuorokaudesta 30 vuorokauteen. Tarkastusmaksuun on myös mahdollista hakea lisää maksuaikaa korotta ja kuluitta. Näin ollen on epätodennäköistä, että tarkastusmaksun korottaminen aiheuttaisi liputtomille matkustajille kohtuuttomia taloudellisia vaikeuksia tai lisäisi merkittävästi ulosottovelallisten määrää. Tätä oletusta tukevat myös kokemukset rikesakkojen korotuksen seurauksista (VN:n selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 20/2017, Aaltonen & Virtanen).

## **Korotuksen vaikutukset**

Tarkastusmaksun korottamisen 100 euroon voidaan arvioida vähentävän liputta matkustamista ja pienentävän merkittävästi liputtomuudesta johtuvaa lipputulojen menetystä. Lisätessään lipputuloja se pienentää lippujen hinnan nostopainetta ja omalta osaltaan tukee edullisia lipunhintoja kaikille matkustajille ja hyvän palvelutason säilyttämistä. Tämä puolestaan kannustaa ja mahdollistaa joukkoliikenteen käyttä-miseen.

Korottamalla liputta matkustamisen seurauksia tuetaan myös lippunsa maksavien asiakkaiden oikeudenmukaisuuden kokemusta ja vahvistetaan sitä kautta heidän halukkuuttaan maksaa lippunsa myös jatkossa.

## **Sääntely**

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 5 §:n mukaan tarkastusmaksu on enintään 40 kertaa niin suuri kuin linja-autoliikenteen alin aikuisen kertamaksu kysymyksessä olevan julkisyhteisön alueella. Vuonna 2023 alin aikuisten kertalipun hinta HSL-alueen joukkoliikenteessä on 3,10 euroa. Tarkastusmaksun suuruudesta säädetään tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella. Tästä syystä Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän on tehtävä esitys joukkoliikenteen tarkastusmaksun korottamisesta liikenne- ja viestintäministeriölle. HSL on vuosittain esittänyt tarkastusmaksun korottamista ja HSL:n havaintojen mukaan erityisesti korona-aika ja avorahastuksen lisääntyminen joukkoliikenteessä ovat lisänneet liputta matkustamista.

### **Ehdotus**

Hallitus päättää uudelleen esittää liikenne- ja viestintäministeriölle, että Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueellaan järjestämässä joukkoliikenteessä tarkastusmaksun suuruudeksi säädetään 100 euroa.

### **Käsittely**

Käsittelyn aikana jäsen Maria Rajala teki esittelijän ehdotuksesta poikkeavan ehdotuksen, että asia palautetaan valmisteluun. Jäsen Heli Halava kannatti ehdotusta. Koska oli tehty esittelijän ehdotuksesta poikkeava kannatettu ehdotus, suoritettiin äänestys. Ne, jotka kannattivat esittelijän ehdotusta, äänestivät JAA ja ne, jotka kannattivat Kauppilan tekemää hylkäysehdotusta, äänestivät EI. Suoritettua äänestyksessä annettiin 9 JAA-ääntä (Asko-Seljavaara, Brax, Hämäläinen, Laiho, Liukkonen, Månsson, Rokkanen, Rydman ja Sauri) ja 5 EI ääntä (Halava, Kauppila, Kauppinen, Laisaari ja Rajala). Puheenjohtaja totesi esittelijän ehdotuksen voittaneen äänestyksen.

Jäsen Elina Kauppila teki esittelijän ehdotuksesta poikkeavan vastaehdotuksen, joka kuului seuraavasti: hallitus päättää, että tarkastusmaksu pidetään ennallaan 80 €:ssa ja korotusesitys hylätään. Jäsen Johanna Laisaari kannatti ehdotusta. Koska oli tehty

esittelijän ehdotuksesta poikkeava kannatettu ehdotus, suoritettiin äänestys. Ne, jotka kannattivat esittelijän ehdotusta, äänestivät JAA ja ne, jotka kannattivat Kauppilan tekemää hylkäysehdotusta, äänestivät EI. Suoritetussa äänestyksessä annettiin 9 JAA-ääntä (Asko-Seljavaara, Brax, Hämäläinen, Laiho, Liukkonen, Månsson, Rokkanen, Rydman ja Sauri) ja 2 EI ääntä (Kauppila ja Laisaari). Tyhjää äänesti 3 jäsentä (Halava, Kauppinen ja Rajala). Puheenjohtaja totesi esittelijän ehdotuksen voittaneen äänestyksen.

## **Päätös**

Hallitus päätti hyväksyä esittelijän ehdotuksen ja uudelleen esittää liikenne- ja viestintäministeriölle, että Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueellaan järjestämässä joukkoliikenteessä tarkastusmaksun suuruudeksi säädetään 100 euroa.